

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій

Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

«До захисту допущено»

Завідувачка кафедри

_____ Ніна СВІТАЙЛО

_____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 231 Соціальна робота,
освітньо-професійної програми Соціальна робота
на тему: «Технологія сторітелінгу у соціальній адаптації дітей з числа
внутрішньо переміщених осіб»

Здобувачки групи СР-91 Кіпенко Софії Олександрівни
(шифр групи) (прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

(підпис)

Софія КІПЕНКО

Керівник к.е.н., доцент

(підпис)

Олександр КОТЕНКО

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ СТОРИТЕЛІНГУ У СОЦІАЛЬНІЙ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	7
1.1 Аналіз нормативно-правової бази з питань забезпечення прав і свобод дітей з числа внутрішньо переміщених осіб	7
1.2 Потреби дітей з числа внутрішньо переміщених осіб та особливості їх соціальної адаптації.....	10
1.3 Використання технології сторітелінгу у роботі з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб	17
1.4 Етичні дилеми соціального працівника при застосуванні технології сторітелінгу	22
РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ТА РЕЦЕНЗУВАННЯ АВТОРСЬКОЇ МЕТОДИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СТОРИТЕЛІНГУ	27
2.1 Опис авторської розробки застосування сторітелінгу	27
2.2 Апробація авторської розробки	30
2.3 Рецензування авторської розробки	38
ВИСНОВКИ	42
РЕКОМЕНДАЦІЇ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	49

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена зростанням рівня кількості дітей з числа внутрішньо переміщених осіб.

За даними, які наводить ЮНІСЕФ, через ситуацію конфліктів, насильства та інших криз, наприкінці 2021 року 36,5 мільйонів дітей були змушені покинути своє звичне місце проживання. Це найвищий показник з часів Другої світової війни. У це число входить 13,7 мільйонів дітей-біженців і шукачів притулку та майже 22,8 мільйона дітей, які стали внутрішньо переміщеними особами [22].

Починаючи з лютого 2022 року, після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб 4,8 млн, 25% з яких – діти, а за неофіційними даними, ця цифра сягає до 7 млн [9].

Тривала антитерористична операція на сході України та подальше повномасштабне вторгнення, зумовило виникнення в Україні складної, як політичної та соціально-економічної ситуації, що спричинило занепокоєння щодо соціально-психологічного стану частини населення, якій довелося емігрувати до безпечних регіонів.

Внаслідок цього, потреба надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та їх сім'ям першочергових соціальних послуг, займає актуальну позицію в українському суспільстві. Вимушено переміщені особи потребують фінансової, соціально-педагогічної і психологічної допомоги та підтримки.

Діти, які входять до цієї уразливої групи, особливо потребують спеціальної уваги і зусиль з боку фахівців соціальної сфери. Їхнє пристосування до нових умов життя і соціальне впровадження - це кроки, які вимагають особливої турботи та підтримки. Вони відчують соціальні та психоемоційні труднощі, пов'язані зі зміною життєвих обставин і звичного оточення, особливо якщо переселення виникло внаслідок військових дій. Відбувається негативний вплив на особистість внаслідок постійних стресових

ситуацій у зв'язку з вимушеним від'їздом з постійного місця проживання, порушенням або втратою безпечного, стабільного середовища, втратою годувальника, друга, родича, позбавленням батьківського піклування.

Складні ситуації викликають дискомфорт, зниження соціальної взаємодії, тривогу, підвищення агресивності та розвиток негативного ставлення до інших відчуття незахищеності та очікування негативних сценаріїв, страх змін, зниження рівня самооцінки, втрату ідентичності [1; 20; 21].

Дослідження та впровадження новітніх методів та технологій у роботу соціального фахівця з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб, дозволяє забезпечити більш ефективну, доступну та інноваційну підтримку для цієї вразливої групи дітей, сприяючи їхній соціальній адаптації та розвитку.

В цьому контексті технологія сторітелінгу виступає як інструмент, спрямований на покращення процесу соціальної адаптації. Вона дозволяє дітям розповісти свої історії, виразити свої почуття та емоції, а також встановити зв'язки з іншими людьми. В залежності від форм організації роботи та поєднання з іншими практиками, ця технологія не лише може забезпечити взаємодію та спілкуванню, але й стати підсилюючим елементом для реалізації класичних методів соціальної роботи, сприяти розвитку комунікативних навичок, самовираження та емоційного інтелекту.

У використанні технології сторітелінгу в соціальній роботі з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб лежить великий потенціал, у тому числі і наративний, для трансформації практики соціальної роботи. Це інноваційний підхід, який пропонує нові способи допомоги та підтримки, сприяючи покращенню якості життя цих дітей та їхньому успішному включенню у суспільство.

Таким чином, **мета кваліфікаційної роботи:** визначення перспектив використання сторітелінгу як інструменту сприяння соціальній адаптації дітей з числа внутрішньо-переміщених осіб до особливостей нового соціального оточення.

Об'єкт: соціальна адаптація дітей з числа внутрішньо-переміщених осіб.

Предмет: застосування інструментів технології сторітелінгу в соціальній адаптації дітей з числа внутрішньо-переміщених осіб.

Мета передбачає виконання певних **завдань:**

1. Описати нормативно-правову базу з питань забезпечення прав і свобод дітей з числа внутрішньо переміщених осіб;
2. Охарактеризувати особливості та потреби дітей з числа внутрішньо переміщених осіб;
3. Охарактеризувати механізм застосування сторітелінгу з дітьми з числа внутрішньо-переміщених осіб у контексті соціальної адаптації;
4. Виявити наявні етичні дилеми для запобігання ризикам при роботі з дітьми з числа внутрішньо-переміщених осіб;
5. Розробити авторську методику та провести її апробацію з метою виявлення перспектив впливу сторітелінгу на аспекти соціальної адаптації дітей з числа внутрішньо-переміщених осіб до нового соціального оточення.

Гіпотезою нашої роботи є припущення: Застосування технології сторітелінгу в соціальній роботі з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб сприяє їх соціальній адаптації та поліпшенню їхнього стану в новому соціальному оточенні.

Цільова аудиторія: діти з числа внутрішньо-переміщених осіб, які знаходяться в місті Суми.

Теоретико-методологічна база кваліфікаційної роботи: Теоретичну значущість роботи з внутрішньо переміщеними особами у воєнний та кризовий період розкрили у своїх працях такі вчені, як Акмалова А.А., Капицин В.М., Балакірева О.В. Так, соціальні аспекти цієї проблеми розкриваються в працях О.В. Безпалько, А. В. Аносова, Н.П. Бочкора, Є.В. Дубровської. Питання адаптації у своїх роботах досліджували Трубавіна І. М., Жданович Ю. М. Цінними працями в аспектах дослідження технології

сторітелінгу є роботи К. Іган та М. Россітера, а серед українських дослідників О. Карманова, К. Симоненка, Н. Гущиної, Гич Г. М.

Наукова новизна нашої кваліфікаційної роботи полягає у розгляді технології сторітелінгу крізь призму соціальної роботи з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб, створенні авторської розробки застосування даної технології.

База дослідження: Громадська організація «Сумське громадське коло» у місті Суми.

Методи дослідження:

Теоретичні: теоретичні: аналіз, синтез, систематизація, зіставлення, класифікація науково-психологічних джерел інформації, що дозволило узагальнити та систематизувати погляди вчених на проблему, яка вивчається;

Емпіричні: апробація авторської розробки з застосуванням елементів методу спостереження та експериментальної діяльності.

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, рекомендацій, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 55 сторінок, 7 рисунків, 23 використаних джерела.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ СТОРИТЕЛІНГУ У СОЦІАЛЬНІЙ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1 Аналіз нормативно-правової бази з питань забезпечення прав і свобод дітей з числа внутрішньо переміщених осіб

У даному підрозділі ми розглянемо основні нормативно-правові акти, що визначають та регламентують діяльність щодо забезпечення реалізації прав і свобод дитини, проаналізуємо стандарт послуги соціальної адаптації, розглянемо документ, що визначає порядок надання допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Метою аналізу документації є окреслення нашої діяльності у цій роботі, розуміння змісту, контексту надання послуг.

Державний стандарт соціальної адаптації був затверджений Міністерством соціальної політики України 18.05.2015 року та регламентує основну діяльність у розрізі надання послуги соціальної адаптації, зокрема визначаючи її зміст, обсяг, умови та порядок надання. Відповідно до стандарту, соціальна послуга соціальної адаптації - комплекс заходів, що здійснюються протягом строку, необхідного для процесу активного гармонійного пристосування осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах до змінених умов соціального середовища, спрямованих на усунення/пристосування обмежень життєдіяльності для підтримки соціальної незалежності, збереження та продовження їхньої соціальної активності [10].

Надання послуги базується на складанні індивідуального плану разом із отримувачем послуги, який враховує індивідуальні потреби особи чи групи осіб. Заходи, що будуть реалізовуватись відповідно до укладеного плану, мають бути адаптовані та максимально задовільнити потреби клієнта, щоб покращити його життєдіяльність.

Основні заходи, які передбачає стандарт спрямовані на аналіз життєвої ситуації, визначення основних проблем та розробка стратегії їх вирішення; надання психологічної допомоги, зокрема сприяння психоемоційному розвантаженню, стабілізації стану, розвитку навичок стресостійкості тощо; навчання, формування та розвиток соціальних навичок та компетентностей; організація денного дозвілля, участі у клубах по інтересах, організації груп самопомоги; допомога у відновленні, зміцненні або здобутті суспільно корисних відносин [10].

Основним гарантом, що визначає права дитини є Конституція України. Відповідно до якої, усі діти є рівними у своїх правах незалежно від походження, або від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Конституція України визначає, що усі люди є вільними та рівними у своїх правах та обов'язках (Р.2 ст.1), кожна людина має право на вільний та всебічний розвиток особистості (ст. 2), кожен має право на повагу до гідності та життя (ст. 27, 28), свободу світогляду (ст.35), вільне висловлення думки і слова, переконань (ст. 35),. Конституція України гарантує: правовий захист, моральну і матеріальну підтримку материнства і дитинства (стаття 24); охорону дитинства державою тощо [6].

Закон України «Про охорону дитинства» встановлює основні засади державної політики щодо забезпечення реалізації прав дитини на життя, освіти, соціальний захист, охорону здоров'я та всебічний розвиток. Закон визначає ключові поняття, такі як «охорона дитинства», «забезпечення найкращих інтересів дитини», «дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах»; основні принципи охорони дитинства; систему заходів та організацію охорони дитинства; права та свободи дитини, особливості їх забезпечення, а також регламентує відповідальність за порушення законодавства та виокремлює роль України у міжнародному співробітництві з питань реалізації охорони дитинства [13].

Конвенція ООН про права дитини – міжнародний нормативно-правовий акт, який визначає категорію прав дітей як незалежну категорію прав людини

та ту, що потребує особливого захисту і підтримки. Конвенція визначає права дитини від народження і до настання повноліття, закріплюючи такі права як, зокрема, право на життя, право на виховання в сім'ї, право на освіту, право на охорону здоров'я, право на свободу вираження думки тощо. Zobov'язує держав-учасниць до забезпечення реалізації основних послуг та захисту від будь-яких форм насильства, дискримінації, експлуатації [5].

Закон України «Про забезпечення прав і свобод осіб з числа внутрішньо переміщених осіб» говорить, що держава сприяє забезпеченню реалізації прав, що гарантуються Конституцією України та міжнародними документами. Даний нормативний акт визначає поняття «внутрішньо переміщена особа», підстави отримання (взяття на облік) та скасування статусу; джерела для матеріально-технічного чи фінансового забезпечення прав і свобод; заборону проявів дискримінації; основні права та обов'язки внутрішньо переміщених осіб; виявляє суб'єктів надання допомоги на різних рівнях, їх повноваження та форми взаємодії з іншими установами (чи міжнародними договорами); відповідальність за порушення [11].

У квітні 2023 року Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року. Відповідно до цього, держава буде фокусуватись на 5 стратегічних цілях [14]:

1. Посилення спроможності держави реагувати на виклики, що зумовлені внутрішнім переміщенням;
2. Створення умов для безпечної евакуації громадян з населених пунктів, що розташовані у зоні бойових дій та задоволення гуманітарних потреб;
3. Сприяння соціальній адаптації особам з числа внутрішньо переміщених осіб;
4. Сприяння інтеграції осіб з числа внутрішньо переміщених осіб у громади та розвиток потенціалу і спроможності приймаючої громади;

5. Підтримка безпечного повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції людини.

Розглядаючи більш детально пункт 3, стратегія визначає важливою складовою соціальної адаптації – налагодження діалогу між внутрішньо переміщеними особами та членами приймаючої громади, шляхом проведення спільних соціальних, культурних та інших заходів.

1.2 Потреби дітей з числа внутрішньо переміщених осіб та особливості їх соціальної адаптації

У результаті повномасштабного вторгнення в Україну 2022 року та активних військових дій, однією з найбільш вразливих категорій населення стали внутрішньо переміщені особи. За актуальними даними, про які заявляє віцепрем'єр-міністерка, міністерка з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Ірина Верещук, на сьогоднішній день, офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб 4,8 млн, 25% з яких – діти, а за неофіційними даними, ця цифра сягає до 7 млн. Однією з найбільш важливих аспектів роботи із внутрішньо переміщеними особами у 2023 році стає їх інтеграція у приймаючу громаду, сприяння соціалізації, відчуттю власної незалежності [9].

Згідно із Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув місце свого проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [7].

Адаптація є однією з найбільш важливих складових процесу інтеграції дітей з числа внутрішньо переміщених осіб у нове оточення. Дана категорія

населення є особливо вразливою групою, оскільки вони можуть мати складнощі із пристосуванням до нового місця проживання, школи, друзів та отриманням нових знань. Правильна організація процесу адаптації може позитивно позначитися на психічному та фізичному стані дітей, їх успішності у навчанні тощо. Тому, важливо звернути увагу на проблеми та потреби, які можуть виникати в процесі адаптації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб та сформулювати план необхідних заходів для максимальної їх підтримки та допомоги.

На сьогоднішній день, питання адаптації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб гостро стоїть перед представниками соціального захисту, освітянами, активними діячами громадських організацій тощо.

Світлана Щербань, Андрій Черноусов, Олена Прашко стали авторами дослідження, проведеного у період вересень-листопад 2022 року. Дане дослідження спрямоване на визначення проблем та потреб внутрішньо переміщених осіб із дітьми, а також внутрішньо переміщених прийомних родин та дитячих будинків сімейного типу. Респондентами дослідження стали 302 батьків, у форматі особистого інтерв'ю з використанням закритого опитувальника, а також проведено 9 глибинних інтерв'ю з батьками та 9 глибинних інтерв'ю з дітьми [19].

Аналізуючи результати дослідження, ми бачимо, що 77% дітей з числа внутрішньо переміщених осіб стали свідками обстрілів та бомбардувань, 73% перебували у бомбосховищах. Значна частка відповідей респондентів вказує на пережитий досвід розлуки з рідними (53%) та на переїзд під обстрілами (45%) [19]. Кожна з цих подій сама може стати потенційно травматичним досвідом для дитини та її психіки, провокуючи порушення емоційного розвитку дитини, наявність комплексу ПТСР та ряду інших специфічних особливостей (Рисунок 1.1.).

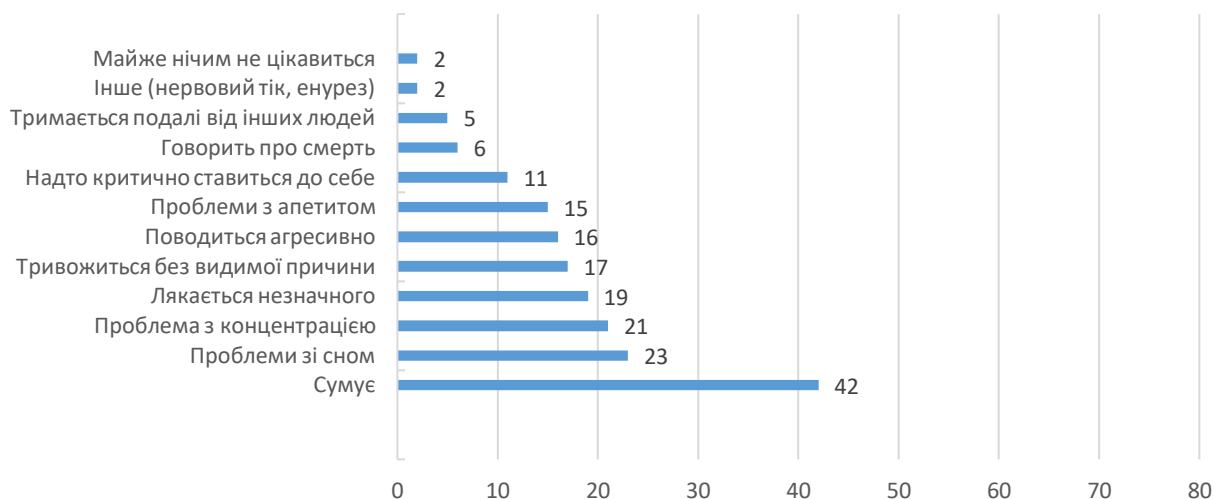

Рисунок 1.1. – Пережиті дітьми стресові події та ситуації від початку війни, % відповідей (Розроблено автором на основі [19])

Звертаючись до результатів дослідження, ми також бачимо, що 42% опитаних батьків відзначають, що їхня дитина постійно або часто сумує, 23% зазначають проблеми зі сном, 21% мають проблеми з концентрацією (Рисунок 1.2.).

Рисунок 1.2. – Зміна поведінки в дітей ВПО після початку війни, % батьків, у дітей яких зміна спостерігається часто або постійно (Розроблено автором на основі [19])

Із безпосереднього інтерв'ю з дітьми, цитати якого наведені у звіті дослідження, можна помітити, що діти також звертають увагу на зміну якості їх побутового та економічного становища, зміну рівня соціальної активності та якості організованого дозвілля, помічають власні страхи та тривожність.

Проблеми, з якими зіткаються внутрішньо переміщені особи, можна розділити на певні групи:

- Група психологічних проблем з якими можуть зіткнутись діти з числа внутрішньо переміщених осіб включає в себе почуття невизначеності, страхи та тривожність, підвищений рівень стресу, агресивність, розгубленість, сум, відчуття незахищеності та очікування негативних сценаріїв, страх змін, зниження рівня самооцінки, втрата ідентичності. Також у дітей з числа внутрішньо переміщених осіб може спостерігатись виникнення труднощів із висловленням власної думки та почуттів, відчуття ізольованості та ворожості до місцевих дітей, так, часто можна помітити, що вони граються окремими групами. Окрім того, для дітей окремим викликом може стати зміна навчального закладу, зникнення позашкільної активності та хобі, зміна соціальних зв'язків та звичного кола спілкування – всі ці фактори дають значне навантаження на психічний стан дитини [20; 1].

Наразі залишається актуальною і проблематика дистанційного навчання, в результаті якого є ризик зниження якості отримання освітніх компетенцій, загострення відчуття ізольованості, нестача належного рівня комунікації та розвитку комунікативних навичок у колективі, навичок самопрезентації. Також відсутність належного рівня соціалізації та адаптації дитини, що є особливо гострою проблемою для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб, оскільки вони можуть не мати доступу ані до включення дитини у шкільне дитяче співтовариство, ані можливості самостійної організації позашкільної активності для дитини у компанії однолітків.

- Група економічно-матеріальних проблем пов'язана із відсутністю роботи батьків, відсутністю власного житла, різкою зміною звичних побутових та житлових умов, недостатність власного простору або

необхідність ділити його із певною кількістю людей (якщо мова йде про проживання у модульних містечках, гуртожитках або у будинку родичів), відсутністю звичних речей використання та неможливості їх придбати. Такі особливості можуть викликати у дитини відчуття розгубленості, злості, сорому, нерозуміння тощо.

- Проблеми юридичного спрямування, що можуть виникати у сімей з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб, включає в себе складності із реєстрацією, втратою документів, труднощі з отриманням або поновленням соціальних виплат, складність забезпечення прав дитини (особливо при ситуації розділення її з батьками) [1].

- Проблеми, що пов'язані зі здоров'ям також є окремою категорією виникнення ризиків, до них можна віднести загострення хронічних захворювань, неможливість вести здоровий спосіб життя та повноцінно харчуватись, зловживання батьками психоактивними речовинами, складність з отриманням ліків (особливо на територіях, що були ізольовані або деокуповані).

- До соціальних проблем з якими зіткаються внутрішньо переміщені особи можна віднести труднощі у зв'язку із втратою звичного середовища та оточення, проблеми із влаштуванням дитини в садок чи навчальний заклад, розірвання зв'язків або непорозуміння з рідними, проблеми інтеграції у приймаючу громаду, відчуття упередженого ставлення щодо них, відсутність підтримки у громаді або низький рівень якості надання соціальних послуг, відсутність побутових вмінь, що викликані зміною місця проживання.

Ситуація вимушеного переселення супроводжується рядом значимих груп проблем, що включають зміни у всіх сферах життя людини, спричиняючи стан дезадаптації та визначаючи ступінь вразливості. Завданням соціального працівника стає об'єднання ресурсів внутрішньо переміщених осіб та громади, з метою вирішення їх проблем та адаптації [20].

Реакція дитини, що пережила досвід воєнних дій та кризові ситуації, залежить від рівня її розвитку, віку, підтримки та реакції батьків (або опікунів,

найближчих родичів) на ці події. Для процесу розвитку дитини необхідно забезпечити стабільні умови. Даний процес стає доволі складним в умовах війни та вимушеного переселення, тому, в першу чергу, потрібно подбати про відновлення цих умов на сімейному рівні [15]. Для цього необхідне включення соціально-педагогічних аспектів, що характеризуються необхідністю формування оновленого образу життя сім'ї, які опинилась в інших умовах проживання, допомога у визначенні батьками ключових проблем, що потребують розв'язання та пріоритетних напрямків розвитку та адаптації родини.

У даній роботі ми розглядаємо процес соціальної адаптації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб віком 10-12 років. При плануванні роботи варто зважати на певні ознаки, що можуть свідчити про порушення процесу соціальної адаптації, наявності стресу та враховувати реакції, що могли виникнути в результаті травмуючої події.

Характерними при порушенні адаптації також можуть стати пасивність, зміна звичних поведінкових реакцій, незібраність, проблеми із концентрацією та виявленням цікавості до пізнавальної та шкільної активності, погіршення успішності, підвищена збудливість або навпаки реакція «завмирання», метушливість, агресивність, страх розставання з батьками та посилена реакція на найменші подразники чи гучні звуки. Спостерігаються також проблеми зі сном, біль в животі, зміни харчової поведінки, раптова нерухомість. Ознаками реакції на травмуючу подію також можуть бути дратівливість, ухиляння від спілкування з однолітками, відкрита боротьба за увагу батьків [15].

Під час аналізу наукових джерел ми можемо зустріти визначення соціальної адаптації як:

- одного із компонентів соціалізації (І. Милославова);
- постійного процесу пристосування особи до суспільних відносин, норм, соціуму, в якому знаходиться людина та як результат даного процесу (А. Налджанян);

– процесу пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків з іншими соціальними об'єктами (суб'єктами), інтеграція людини в соціальні групи, проведена діяльність щодо освоєння усталених соціальних умов, норм і цінностей нового соціального середовища (О. Безпалько)

Соціальна адаптація може розглядатись як процес та стан. Процес соціальної адаптації представляє собою входження людини в нову групу, засвоєння її норм, займаючи певне місце в її структурі відносин. Стан соціальної адаптації – це характеристика відносин людини, групи із зовнішнім середовищем, яке слугує виразом успішності адаптації як процесу [4].

Результатом соціальної адаптації є адаптованість до нових умов поселення, що характеризується здатністю особистості задовольняти свої потреби у тій чи іншій ситуації в конкретному соціальному середовищі.

Адаптація дітей з числа внутрішньо переміщених осіб розглядається як процес пристосування дітей до умов нового соціального середовища, створення відповідної системи стосунків із приймаючою громадою, інтеграції в соціальні групи нового поселення, сприйняття нових норм суспільства.

Одним із найбільш дієвих засобів соціальної роботи з сім'ями, де є діти з числа внутрішньо переміщених осіб, є ведення випадку, метою якого є формування у дезадаптованої людини навичок самостійного вирішення проблем задля успішної адаптації у соціумі [20].

Розглянемо заходи для соціальної та психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб, які можуть бути найбільш оптимальними для внесення у план [1]:

1. Формування толерантного ставлення до внутрішньо переміщених осіб створення для них можливостей брати участь у прийнятті рішень на рівні громади.

2. Індивідуальне представництво інтересів для вирішення соціальних і юридичних питань.

3. Психологічна/психотерапевтична допомога.

4. Організація змістовного дозвілля.
5. Створення груп взаємодопомоги і взаємопідтримки.
6. Допомога в організації зайнятості/навчання.

Під час організації роботи з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб, ми пропонуємо зосередити увагу на етапі організації змістовного дозвілля та формуванні соціальних компетентностей та в контексті цього, розглянути заходи, що б могли сприяти соціальній адаптації дітей.

Організація змістовного дозвілля для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб у розрізі сприяння соціальної адаптації передбачає їх залучення до соціально активного життя в громаді; сприяння розвитку творчих, комунікативних та інтелектуальних здібностей дитини; формування здорового способу життя дітей та молоді та популяризація його; профілактику негативних явищ та попередженню розвитку ризикованої поведінки тощо.

Соціальний працівник має проаналізувати ресурси приймаючої громади щодо наявності гуртків, клубів та інших закладів позашкільної освіти для дітей, до яких можна влаштувати дітей числа внутрішньо переміщених осіб; сприяти у влаштуванні дітей, до гуртків та інших виховних закладів, з урахуванням їх інтересів та здібностей; ініціювати організацію просвітницьких, культурних заходів для сімей з числа внутрішньо переміщених осіб, із залученням членів приймаючої громади; проведення тренінгів, тематичних зустрічей з актуальних тематик. Для реалізації соціальної роботи має бути проведена систематична оцінка актуальних потреб внутрішньо переміщених осіб на рівні кожної окремої громади.

1.3 Використання технології сторітелінгу у роботі з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб

Сторітелінг (у перекладі з англійської мови «storytelling» – «розповідь історій») - технологія створення історії та передачі за її допомогою необхідної

інформації з метою впливу на емоційну, когнітивну, мотиваційну сфери особи [3].

За визначенням Американської національної мережі сторітелінгу, ми можемо розглядати даний процес як «інтерактивне мистецтво використання слів і дій для виявлення елементів і образів історії з метою пробудження уваги слухача» [23].

Концепція сторітелінгу була розроблена Девідом Армстронгом у 1990-х роках і використовувалася для управління міжнародними компаніями. Він звернув увагу на психологічний фактор: історії з життя легше сприймаються, вони більш цікаві та захоплюючі, ніж просто виклад аргументів і фактів, і тому здатні викликати в слухача довіру й спонукати до певних дій. Концепцію сторітелінгу він виклав у книзі «Managing by Storying Around» [16].

Однак мистецтво розповіді історій уходить своїми коренями набагато глибше. З покоління в покоління нам передається досвід, набутий людством та оформлений у вигляді притч, казок, життєвих билин.

Хоча спочатку технологія сторітелінгу розроблена для менеджменту та маркетингу, вона також знайшла своє місце застосування і в галузі освіти, а отже можна припустити, що використання сторітелінгу можливе і в соціально-педагогічній діяльності, зокрема із вразливими групами клієнтів та може бути спрямоване на вирішення певних аспектів, що б включав в себе процес соціальної адаптації.

Види сторітелінгу [2]:

- Культурний – даний вид сторітелінгу застосовується під час розповіді про цінності, норми, моральність. Може бути доречним для використання під час потрапляння у нове соціально-культурне середовище.
- Соціальний – розповідь людей один про одного (можна розповідати реальні мотивуючі історії з життя визначних чи відомих людей, які будуть слугувати прикладом).
- Міфи, легенди – даний вид сторітелінгу є одним з звичних, та відображає культуру певного народу чи висвітлює моральність, базові

цінності людей (наприклад, нагадують яких моментів в житті слід уникати аби бути щасливим).

- Jump story – даний вид характерний введенням в історії містичних/фантастичних істот, різких змін сюжету, неочікуваного кінця. Такі історії допомагають подолати власні страхи. Така історія може брати за основу реальні події або ж бути розказана у формі казки.

- Сімейний – сімейні легенди, що зберігають історію прашурів, що можуть передаватись з покоління в покоління та часто мають повчальний характер.

- Дружній – застосовується як об'єднуючий елемент на основі згадування та відтворення в історіях спільного досвіду.

- Особистий – розповідь історії про власний досвід, емоції та переживання. Цей вид сторітелінга дає змогу зрозуміти себе, і почати розвиватися.

Основні функції, що виконує сторітелінг [16;2]:

- Мотиваційна функція. Це спосіб переконання дітей, надихаючи їх на прояв ініціативи в процесі життєдіяльності.

- Об'єднуюча функція. Історії є інструментом розвитку колективних, дружніх, міжособистісних стосунків у групі. Завдяки чому, ми можемо розвивати дружнє, приймаюче та толерантне товариство серед дітей, яке необхідним для соціальної адаптації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб.

- Сторітелінг як інструмент впливу. Дозволяє не директивно впливати на групу та формувати суспільно корисні переконання.

- Комунікативна функція. Використання історій з метою підвищення ефективності спілкування на різних рівнях. Так, ми можемо допомогти дитині розвивати навички самопрезентації, спонукати до комунікації з однолітками при виконанні спільних завдань, допомогти у висловленні власної думки.

У педагогічному процесі сторітелінг має три види [16]:

1. Класичний – у цьому випадку історія розповідається викладачем, а діти слухають та сприймають готову інформацію.
2. Активний сторітелінг дозволяє включити дітей в процес складання історій. Попередньо викладач може задати основний напрямок або подію, сформулювати проблеми та завдання, стратегії їх вирішення.
3. Цифровий сторітелінг є одним із сучасних інтерактивних методів, формат якого передбачає поєднання усної розповіді історії та цифрових інструментів (зображень, графіки, запису голосу).

Під час складання історій разом із дітьми ми можемо використовувати певні прийоми. Група основних прийомів: зразок, план, аналіз [16]. Група допоміжних: запитання, нагадування, вказівка, заохочення, підказка. Група специфічних прийомів: запис розповіді дітей, вигадкування міні-розповідей з одним провідним діючим персонажем.

Технологія сторітелінгу є доволі гнучкою у використанні, вона може виступати як для самостійного використання, так і доповнена іншими видами діяльності. Наприклад, доволі легко інтегрувати її у рольову гру з дітьми. План такого заняття включає в себе спільне складання з дітьми історії та драматизація її, з метою засвоєння, наприклад, нових стратегій поведінки при виході із незручних ситуацій. Ефективним поєднанням сторітелінг може бути і з видами арт-терапевтичної діяльності, наприклад, ізотерапії, за допомогою створених малюнків дитина зможе розповісти її складену історію, або піскотерапії, тощо.

Варто зазначити, що технологія сторітелінгу у соціально-педагогічній роботі із дітьми несе діагностичну (дозволяє визначити стан дитини і визначити мету подальшої роботи), виховну (допомагає засвоїти норми, цінності, передаючи їх через призму простих сюжетів та персонажів), прогностичну функції.

Структура складання історії має містити основні складові тексту:

1. Вступ – задання контексту, підготовка дітей до подальшої роботи;

2. Розв'язка – ключовий момент історії, в якій має простежуватись зв'язок «причина-наслідок»;

3. Висновки – завданням цього етапу є спрямування дітей до аналізу історії, виділення головної моралі. Історії повинні бути змістовними, структурованими та послідовними, точними, виразними, зрозумілими, доступними та актуальними слухачам, самостійними, невеликими за обсягом.

Під час складання усних історій можна орієнтуватись на запропоновану тему викладачем/тренером; орієнтуватись на складений план; розповідати за створеним початком або кінцем або складати за власним сюжетом.

При використанні сторітелінгу є доречними і використання певних прийомів роботи з текстом, запозичених із казкотерапії.

Основними перевагами використання сторітелінгу у роботі із дітьми є [2;7]:

- Реалізація індивідуального підходу та засобу для зацікавлення дітей;
- Розвиток уяви, фантазії та креативності дітей;
- Сприяння налагодженню міжособистісних взаємин між дітьми;
- Під час комунікації та спільної роботи дітей над історією відбувається обмін емоціями, співпереживання до героїв історії, формуються довірні відносини та емпатія;
- Зняття психологічного напруження;
- Під час прослуховування, створення, обговорення історій та роботи з ними відбувається вплив на емоційну сферу, та діти вчаться усвідомлювати свої почуття і говорити про них, розвивається особистісне мислення
- Розвиток комунікаційних компетентностей дитини.

Використання соціальними фахівцями техніки сторітелінгу у роботі з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб спрямоване на вирішення таких соціальних проблем: усунення бар'єрів та розвиток толерантного відношення до осіб з числа внутрішньо переміщених осіб; мотивування до позитивних змін та створення нової рольової моделі поведінки, шляхом передання досвіду та

навичок через персонажів історії; забезпечує комунікативну та об'єднуючу функцію, що сприяє усуненню відчуття ізольованості дитини з числа внутрішньо переміщених осіб; забезпечує креативну діяльність, яка допомагає у поверненні зацікавленості дитини до процесів навчання, спілкування з однолітками; розвиває творчі здібності дитини, її зосередженість; тренує навички висловлювання власної думки та відчуття суб'єктності дитини у своєму житті.

1.4. Етичні дилеми соціального працівника при застосуванні технології сторітелінгу

У даному підрозділі ми розглянемо особливості використання сторітелінгу відповідно до етичних принципів та норм, охарактеризуємо етичну дилему, що може виникнути під час реалізації практики.

Етика соціальної роботи дозволяє: сформулювати базові цінності для загальної мети та пріоритетів діяльності; визначити стандарти, що окреслюють рамки професії; допомогти у прийнятті рішень для вирішення етичних дилем [8].

Соціальна робота з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб базується на етичних засадах, визначених Етичним кодексом спеціалістів із соціальної роботи України, який був затверджений 19 Наказом № 1965 Міністерства України у справах молоді та спорту. 09.09.2005 року, а також «Global Social Work Statement of Ethical Principles» 2018 року [12; 17].

Сторітелінг передбачає використання історій з метою певного впливу на когнітивну, мотиваційну та емоційні сфери слухача. Використання сторітелінгу як технології у роботі з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб, може супроводжуватись виникненням певних складних ситуацій.

Змоделюємо ситуацію залучення дітей з числа внутрішньо переміщених осіб та дітей приймаючої громади до спільної активності з використанням сторітелінгу. З однієї сторони, важливо сприяти діалогу та взаємодії між

дітьми, створюючи спільні історії та навчаючи їх розуміти та співчувати одне одному. Сторітелінг може бути інструментом для підтримки та забезпечення цієї взаємодії. Однак, може виникнути ситуація, коли під час озвучення власних історій діти з числа внутрішньо переміщених осіб можуть відчувати певні бар'єри у висловленні своєї думки, або переказуванні досвіду, який може бути травматичним та викликає емоційну реакцію. Постають питання, чи доречним є використання подібних практик у змішаній групі? Чи зберігається повага до конфіденційності та приватності у даному випадку? Якими мають бути дії соціального фахівця?

Використання сторітелінгу як інструменту сприяння соціальній адаптації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб. Створення та використання технології сторітелінгу має відповідати етичним принципам, які варто використовувати соціальному працівнику в своїй роботі [17]:

- Сприяння правам людини. Технологія розроблена відповідно до законодавчих актів, діє в інтересах дитини та забезпечення її прав. При використанні будь-якої активності, зокрема сторітелінгу, соціальний фахівець зобов'язаний поважати гідність та права кожної дитини. Це означає організація безпечного, недискримінаційного та інклюзивного середовища, де всі діти мають рівні можливості для самовиявлення;

- Сприяння соціальній справедливості. Соціальний працівник має враховувати різні соціальні, економічні та культурні фактори, що впливають на дітей з обох груп. Необхідно забезпечити рівні можливості до участі у процесі, а також впевнитись, що кожна дитина може вільно висловлювати свої думки та її голос поважається, в незалежності від статусу;

- Сприяння права на участь. Враховуючи принцип сприяння права на участь, соціальний працівник має забезпечити можливість, щоб діти з обох груп активно брали участь у процесі сторітелінгу, мали можливість впливати на його напрямок та спільно приймати рішення, створюючи тим самим відчуття власної важливості та впливу. Наприклад, створивши разом з дітьми спільні правила, регулярно забезпечуючи збір зворотного зв'язку;

- Повага конфіденційності та приватності. Даний принцип є одним із наріжних каменів для використання сторітелінгу разом із дітьми з числа з числа внутрішньо переміщених осіб. Оскільки діти можуть мати травматичний досвід чи переживання, пов'язані, зокрема з переїздом, досвідом перебування у зоні бойових дій тощо. У даному випадку соціальний працівник повинен бути чуйним та уважним, забезпечити конфіденційність особистих історій та даних дітей. Це означає, що деяка інформація або історії можуть бути виключені зі спільного сторітелінгу, щоб захистити особисту приватність дітей

- Принцип професійної компетентності. Даний етичний принцип варто розглядати, як той, коли соціальний працівник повинен мати достатні знання та навички використовувати технологію сторітелінгу ефективно та етично. Це включає розуміння емоційного та соціального розвитку дітей, обрану тематику, адаптацію історій відповідно до їхніх потреб, а також вміння створювати безпечне та сприятливе середовище).

- Сприяння праву на самовизначення. Розглядаючи реалізацію даного етичного принципу у контексті використання технології сторітелінгу, ми можемо враховувати наступні моменти: 1) забезпечити можливість вільно висловлювати свої бажання, погляди та ідеї; 2) враховувати різноманітність досвіду дітей; 3) надати можливість дітям обирати свої теми, ролі або способи виявлення себе через сторітелінг. Вони можуть брати активну участь у процесі створення та представлення історій, розвиваючи свою креативність та самовираження.

Отже, технологія сторітелінгу та процес її використання має бути узгоджена з етичними нормами та базовими цінностями. Ось ще декілька аспектів, які варто врахувати соціальному фахівцю:

1. Оцінка потреб та робота мультидисциплінарної команди. Початковий етап роботи із клієнтами, має включати в себе збір інформації, аналізу проблем та подій, що їх спричинили. На цьому етапі, фахівець соціальної сфери також оцінює психоемоційний стан дитини, за потреби

перенаправляючи до іншого фахівця. Тут має сенс в організації спочатку індивідуальних зустрічей (та/або сімейних) для стабілізації стану клієнта і вже потім в об'єднанні груп з представниками приймаючої громади.

2. Підбір діяльності, методів та форм роботи. На цьому етапі ми вже розуміємо, який досвід пережила дитина, яка сфера життя є найбільш вразливою та які методи роботи будуть ефективними.

3. Тема та образи героїв. При обранні технології сторітелінгу, ми маємо з уважністю віднестись до обрання тематики та формулювань, що будуть звучати у тексті. Якщо ми проводимо заняття в змішаній групі, то доречним буде обрання тематики яка була б цікавою для обох сторін, а образи героїв зрозумілими, та не ображали жодного з учасників. При чому, необхідно забезпечити достатню кількість варіативних компонентів. Це дозволить створити вільний вибір для дитини щодо її самовираження, повідомлення особистих даних тощо. Перед проведенням занять важливо обговорити з батьками (або іншими представниками) як буде відбуватись заняття, та які теми обговорюватись.

Таким чином, процес застосування технології сторітелінгу у роботі з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб вимагає ретельної підготовки фахівця та базується на етичних стандартах.

Висновки до першого розділу

У першому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано нормативно-правові документи, що окреслюють та регламентують діяльність соціального працівника у контексті забезпечення реалізації прав і свобод дитини з числа внутрішньо переміщених осіб у розрізі сприяння соціальній адаптації. Також було розглянуто Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення. Відповідно до цього, наша діяльність буде здійснена у рамках стратегічної цілі сприяння соціальній адаптації особам з числа внутрішньо переміщених осіб, шляхом організації спільного заходу з членами приймаючої

громади та забезпеченням прав дітей на всебічний розвиток, вільного висловлення думок та самовираження.

Проблеми, з якими зіткаються діти з числа внутрішньо переміщених осіб стосуються різних сфер життя. Зокрема, серед соціальних проблем, можна виділити: зміну соціального оточення, відсутність можливостей для взаємодії з однолітками, відчуття ізоляваності або ворожості внаслідок переміщення тощо. Вирішення даних проблем є важливою складовою соціальної адаптації в новому соціумі та подальшої інтеграції в громаду. Актуальними залишаються проведення моніторингу та дослідження щодо психоемоційного стану осіб з числа внутрішньо переміщених осіб та їх потреб на рівні окремої громади. З метою оптимізації ресурсів та розробки стратегії щодо їх розподілу, а також впровадження заходів у відповідності до реальних запитів та можливостей окремої громади.

Технологія сторітелінгу дозволяє вплинути на різні сфери сприйняття слухача. Виконує об'єднуючу, комунікативну, мотиваційну функції та може виступати як інструмент впливу. Перевагами сторітелінгу є гнучкість в адаптації до різних тем та можливості поєднання з іншими видами активності, усунення бар'єрів та розвиток толерантного відношення до осіб з числа внутрішньо переміщених осіб шляхом засвоєння досвіду героїв історії, забезпечення соціальної взаємодії тощо.

Етична дилема нашої роботи полягає у пошуку можливостей для ефективного та екологічного використання сторітелінгу у спільній діяльності дітей з числа внутрішньо переміщених осіб та представників приймаючої громади. Відповідно до цього, технологія сторітелінгу та процес її використання має бути узгоджені з етичними нормами. А також враховувати індивідуальні психологічні особливості дитини з вразливої категорії населення, містити достатню кількість варіативних компонентів, доцільну та актуальну тематику.

РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ТА РЕЦЕНЗУВАННЯ АВТОРСЬКОЇ МЕТОДИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СТОРІТЕЛІНГУ

2.1. Опис авторської розробки застосування сторітелінгу

Проблеми, з якими зіткаються діти з числа внутрішньо переміщених осіб, є втрата звичного соціального оточення, друзів, відсутність можливостей для взаємодії з однолітками в умовах приймаючої громади, власне відчуття ізольованості або пережите відчуття ворожості до себе, відсутність соціальної компетентності (яка включає у себе сформованість комунікаційних навичок, відкритість до спілкування та встановлення нових соціальних зв'язків, здатність до роботи в команді і тд.)

У цій авторській розробці ми розглянемо розвиток дружніх взаємин у дитячому колективі та встановлення нових соціальних контактів як елемент соціальної адаптації дитини з числа внутрішньо переміщених осіб, з використанням технології сторітелінгу (на прикладі історії «Нові знайомі: місто супергероїв»).

Форма застосування даної методики розрахована на проведення спільного заняття у змішаній групі з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб та членами приймаючої громади, віком від 10 до 12 років.

Історія розповідає нам про персонажа, який опинився у новому оточенні, де спочатку його не прийняли. Динаміка розвитку подій показує нам реакції та переживання головного персонажа, проаналізувати мотиви та поведінку спільноти, змінити рольову модель поведінки героїв під час роботи з історією та вирішити наявну проблему твору.

Головна героїня (Аліса) відтворює образ дитини з числа внутрішньо переміщених осіб. Твір демонструє її переживання та емоційний стан від потрапляння в нове соціальне оточення. Мотив введення даного персонажу: зображення досвіду, які можуть переживати діти з числа внутрішньо

переміщених осіб, що дозволить дітям проявити співпереживання, емпатію, зрозуміти його проблеми як новачка.

Спільнота (Джек і його компанія, інші жителі міста) – збірний образ, що відтворює поведінку приймаючої громади. На початку тексту зображується як нерозуміюча сторона, що схильна до проявів соціальної стигматизації. Однак, варто зазначити, що мотиви такої їх поведінки обумовлюються власними страхами та браком інформації щодо поводження з переміщеними особами. Даний персонаж не є негативним, і розвиток подій історії дозволяє нам краще зрозуміти причини його поведінки та відслідкувати зміни.

Головна проблема твору – наявність бар'єрів між жителями приймаючої громади та переміщеними особами; виключення приїжджих осіб із соціального життя міста; відсутність комунікації та брак інформації щодо підтримки та інтеграції переселенців, включення соціальної взаємодії; відсутність стратегії щодо розподілу наявних ресурсів та організації спільних дій.

Збірний образ «лиходії/ темні сили» уособлює негативне явище та проблему для героїв твору, проти якої вони мають об'єднатись та направити спільні зусилля. У контексті реального життя, завуальовано демонструє проблему військових дій та небезпеки, які спричинили переїзд.

Організація такого виду роботи дітей має на меті:

- усунення бар'єрів та розвиток толерантного відношення до осіб з числа внутрішньо переміщених осіб;
- залучення до спільноти та розширення соціальних зв'язків, забезпечення комунікації між дітьми, що сприяє усуненню відчуття ізольованості дитини з числа внутрішньо переміщених осіб у колективі;
- розвиток творчих здібностей та уяви дитини;
- усвідомлення своїх сильних сторін та навичок;
- створення безпечного простору, що знизить рівень тривожності, яка супроводжує процес адаптації дитини до нових обставин життя, а також

вплив на самооцінку, самоцінність, створить можливість чи передумови для самореалізації дитини.

Робота з історією передбачає включення кількох блоків.

Перший з яких – застосування класичного виду сторітелінгу, коли тренер зачитує історію та пропонує дітям відповісти на кілька запитань та проаналізувати історію.

Метою є висвітлення досвіду, що переживають діти з числа внутрішньо переміщених осіб (зокрема процес переїзду та пошуку нових соціальних контактів), який демонструється за допомогою використання казкових образів героїв. Важливою передумовою реалізації класичного сторітелінгу є створення коректної історії та підбір основних діючих персонажів (тут необхідно пам'ятати, що ми не намагаємось зобразити переміщених осіб як тих, кого необхідно рятувати, а приймаючу громаду як «рятівників» чи «кривдників»). Дане питання необхідно враховувати не лише з етичної точки зору, але і як одне з ключових етапів подальшої роботи. Адже правильно складена історія впливає на створення безпечного та екологічного простору під час занять, сприйняття аудиторією послуг історії, включення дітей в процес тощо.

На цьому етапі дитина вчиться висловлювати свою думку та емоції індивідуально, аналізувати прослухану історію, виділяти проблему, наявну в тексті. Питання також дають змогу соціальному фахівцю дослідити певні запити дитини.

Наступний етап – застосування активного сторітелінгу. Завданням дітей під час цього процесу є виокремлення власної сильної характеристики (у даному випадку, пропонується це зробити з метою допомоги головному герою історії) та складання короткої історії, демонстрація якої може відбуватись вербально або за допомогою сторонніх ресурсів (малюнків, діджитал ілюстрацій тощо). Цей процес дозволяє дитині стати автором історії, самостійно приймати рішення щодо подальшого розвитку подій історії, відчуваючи себе її важливою частиною. Також розвиває творчі здібності

дитини. Під час реалізації, доречним буде використання «підтримуючих дій», аби кожна дитина, як з приймаючої громади, так і з числа внутрішньо переміщених осіб, почувала себе комфортно та могла вільно висловлювати свої думки.

Однією із головних ідей, що надихнула нас на організацію цього виду діяльності, є така практика соціальної роботи, як підхід, орієнтований на сильні сторони клієнтів. Ключовою ідеєю даного підходу є твердження, що всі люди мають ресурси, які можна допомогти розвинути аби люди досягали поставлених цілей [18].

Третім етапом роботи з історією є колективне складання казки та зміна порядку дій з метою включення взаємодії між учасниками процесу та командної роботи, створення нової моделі поведінки героїв. На цьому етапі соціальний фахівець пропонує дітям колективно визначити якими можуть бути дії інших героїв історії (усвідомлення їх ресурсів і потенціалу), аби вирішити основне завдання.

На початковому етапі, соціальному фахівцю необхідно провести оцінку ситуації, діагностуючи проблеми та запити аудиторії, зокрема для визначення їх рівня адаптації, стосунків між членами колективу тощо. Для цього можна використати, наприклад, проєктивну методику «Мій клас» або методику соціометрії. Також під час проведення занять, можна використовувати певні тренінгові вправи для знайомства, налаштування на командну роботу та підбиття підсумків. Окрім того, важливо включати групу у процеси обговорення на різних етапах застосування сторітелінгу з метою їх активізації та отримання зворотного зв'язку.

На нашу думку, цілком доречною для доповнення методики є інтеграція елементів ігрової діяльності під час сторітелінгу (наприклад, демонстрація історії у вигляді рольової гри).

2.2 Апробація авторської розробки

Опис проведеного заняття.

Цільова аудиторія: діти з числа внутрішньо переміщених осіб та діти приймаючої громади у місті Суми.

Вік: 11-12 років.

Кількість учасників: 8. З них троє – діти з числа внутрішньо переміщених осіб.

Під час першого етапу – класичного сторітелінгу – спостерігалось, що емоційний стан дітей був добрий, вони активно слухали історію та реагували на події, що відбувалися в ній. Дитяча емоційна реакція на історію є важливим показником ефективності застосування технології сторітелінгу.

Після прочитання казки, дітям задали питання, на які вони мали відповісти.

1. На питання **«Чи сподобався вам твір?»** 100% відповіли, що «так», відзначили свою цікавість до подій, які там відбувались. Дане питання є нейтральним та введене з метою налаштування дітей на подальше обговорення.

2. На питання **«Як ви гадаєте, яка основна проблема історії?»**, за відповідями дітей, було виділено декілька варіантів (Рисунок 2.1). Дане питання було введено аби аудиторія проаналізувала прослуханий твір, оцінити рівень розуміння дітьми проблематики твору для подальшої роботи над нею. Перший варіант, який був зазначений, - це недовіра, злість та відсутність взаєморозуміння. Це може свідчити про те, що діти сприйняли конфліктні ситуації та негативні емоції, які переживала головна героїня, і змогли ідентифікувати ці проблеми у тексті казки. Другий виділений варіант - це зверхність та упередженість щодо головної героїні.

Рисунок 2.1 – Візуалізація відповідей аудиторії на питання «Яка головна проблема історії?» (Авторська розробка)

3. На питання «**Чи були у вас моменти в житті, коли ви теж були новачком? Як ви себе почували?**» 50% відповіли що так, вони були новачками (одна з яких дитина з приймаючої громади) (Рисунок 2.2). При цьому, 50% з тих, хто відповів «так», відмітили, що спочатку не були прийнятими іншими і відчували схожі емоції, як головна героїня історії (сум, розчарування) (Рисунок 2.3). Дане питання було введено з метою виявлення актуальності тематики потрапляння в нове соціальне оточення та діагностики емоційного стану дітей при цьому. Такі результати говорять нам про актуальність обраної тематики сторітелінгу.

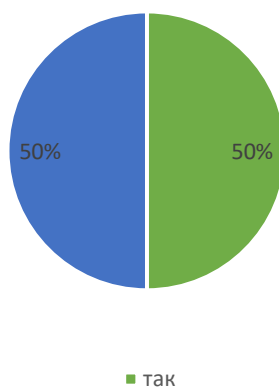

Рисунок 2.2 – «Чи були у вас моменти в житті, коли ви теж були новачком?» (Авторська розробка)

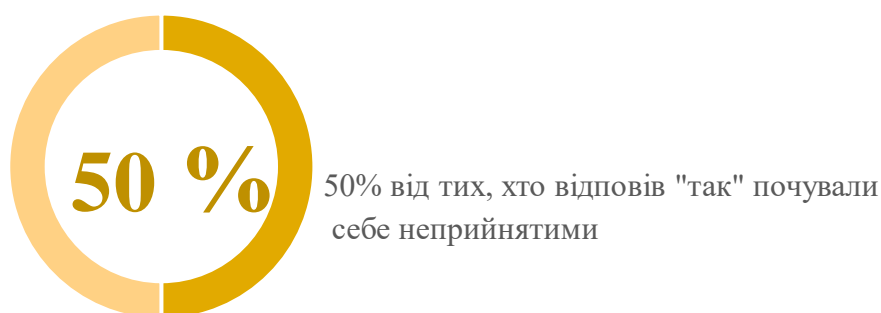

Рисунок 2.3 – «Як ви себе при цьому почували?» (Авторська розробка)

4. На питання **«Якби ви були на місці Аліси, як би себе повели?»** одна дитина (з приймаючої громади) відповіла, що «скоріш за все повів би себе більш конфліктно і не товаришував би сам з ними (з іншими героями)», одна дитина відповіла, що на місці головної героїні «не допомагав би іншим, але погано б до них не ставився». Інші діти відмітили добрий настрій головної героїні і на її місці «повели б себе так само».

5. На питання **«А як би ви себе повели на місці Джека?»** 100% присутніх дітей не схвалили поведінку героя та відповіли, що на його місці не вдавались до образ.

6. На питання **«Як ви думаєте, чому діти в історії спочатку не захотіли дружити з Алісою?»** діти відповіли, що «вони боялись Алісу»,

«вони думали, що вона не талановита». Дане питання введене з метою проаналізувати розуміння дітьми емоційного стану та мотивів героїв.

7. На питання **«Чи бачите ви переваги у створенні команди або спільноти, як це сталося в історії та які?»** 100% присутніх дітей відмітили, що важливо створювати команду, адже «вони (герої тексту) могли б швидше перемогти», «так Аліса краще б себе почувала, коли приїхала», «вони могли б організувати разом щось та працювати». Такі результати говорять нам про зацікавленість дітей до організації командної роботи, розуміння переваг співпраці, впровадження спільних дій як елементу підтримки.

8. На питання **«Які емоції викликав у вас твір?»** всі діти відзначили, що цілком позитивні, однак деякі з них відмітили, що переживали за головну героїню.

Другий етап. Аудиторії було запропоновано розповісти про свої сильні сторони у контексті розповіді історій із власного життя, та спробувати подумати як би ця якість допомогла головній героїні історії. Серед озвучених варіантів було зазначено інтуїцію, як свою сильну сторону. Також прозвучали такі варіанти відповідей, як удачливість, виклик у інших довіри до себе та надання хороших порад, можливість логічно мислити, талант до малювання, стресостійкість, вміння швидко знаходити друзів. Одна дитина відмовилась брати участь на цьому етапі. У ході спостереження ми помітили, що індивідуальна зацікавленість була присутньою, а ось загальна уважність аудиторії була дещо меншою, ніж на першому етапі.

На третьому етапі ми запропонували активне групове обговорення щодо спільних дії громади (у казці), які б вони могли зробити з метою підтримки головної героїні та інших приїжджих, та запровадили можливість змінити події тексту. Активність аудиторії на цьому етапі підвищилась.

Серед запропонованих варіантів дій було виділено (Рисунок 2.4):

- організація свята: даний захід передбачає створення певного свята для приїжджих, щоб підтримати їх, познайомитись;

- екскурсія: проведення екскурсій новим містом, аби ті, хто приїхав змогли більше дізнатись про нове місце перебування та визначні місця;
- «дружні пари»: кожній приїжджій дитині призначається «друг», який зміг би познайомити з містом, школою, проводити разом час;
- олімпіада здібностей: передбачається влаштування змагань, аби дослідити сильні сторони кожного з учасників (в першій версії історії згадувалось про упередження з боку приймаючої спільноти щодо здібностей та користі від новоприбулих, то ж запропонувавши даний варіант, один з учасників мав на меті розвіяти ці упередження);
- ярмарки: влаштування заходу, аби жителі міста змогли поділитись та показати чим славиться їх місто.

Рисунок 2.4 – Візуалізація відповідей аудиторії на питання «Які спільні дії можуть зробити мешканці для допомоги приїжджим?» (Авторська розробка)

Як результат подібних інтервенцій, такі дії спільноти могли б забезпечити вітальну атмосферу для головної героїні (що б вплинуло на її психоемоційний стан), підтримку, ефективно організовану роботу (у

зміненому тексті це відображається під час об'єднання для «фінальної битви»).

Під час підсумкового обговорення, 100% дітей зазначили, що їм сподобалось заняття. Також 100% відзначили, що їм сподобався перший етап, 62 % назвали, що їм сподобався другий етап, на якому обговорювались сильні сторони кожного з учасників, 75% озвучили, що їм сподобалось змінювати хід подій історії (Рисунок 2.3).

Вподобання аудиторії

Рисунок 2.5 – Вподобання аудиторії (Авторська розробка)

Критерії оцінювання.

Звісно ми не можемо говорити про кардинальні зміни у соціальній адаптації дітей після проведення заняття, однак ми можемо відслідкувати динаміку впливу технології сторітелінгу відповідно до обраних критеріїв:

- Оцінка залучення дітей: вимірювання рівня зацікавленості та активності дітей у процесі використання технології сторітелінгу може бути здійснене шляхом спостережень, анкетування чи інтерв'ю з дітьми та їхніми батьками. У ході спостереження було виявлено, що діти проявляли зацікавленість до прослуховування історії, активно аналізували її зміст та елементи, зокрема, їм вдалось ідентифікувати основну проблему тексту. Це може свідчити про пізнавальний та рефлексивний підхід дітей до завдання. Зауважимо, що зацікавленість аудиторії була дещо меншою на другому етапі,

проте на третьому етапі активність підвищилась. Це може бути спричинене кількома чинниками, наприклад, суб'єктивними вподобаннями, незрозумінням цілей даного етапу, відсутність достатнього рівня підтримки чи стимулювання, недостатній рівень розвитку навичок самопрезентації, нецікава тематика.

- Оцінка емоційного стану: під час прослуховування історії, діти виявляли емоційну залученість до подій твору та відображали це за допомогою вербальних та невербальних сигналів. Діти відчували співпереживання за головну героїню історії, що свідчить про їх здатність емоційно зв'язуватися з персонажами (можливо ідентифікувати чи порівнювати себе з ними) та відчувати емоції, які вони переживають. На другому етапі, можна було помітити незацікавленість у деяких з дітей. В цілому, під час заняття емоційний стан дітей був позитивним. Це може нам свідчити про те, що сторітелінг досяг поставленої мети впливу на емоційну сферу людини. Також, на основі отриманих даних, ми можемо зробити припущення, що сторітелінг має перспективи для використання у сфері розвитку емоційного інтелекту. Сторітелінг може створювати емоційно насичені наративи, які сприяють розумінню та співпереживанню емоцій героїв. Шляхом сприйняття, розуміння та вираження емоцій діти можуть покращити свої навички соціальної взаємодії, вміння управляти власними емоціями та розв'язувати конфлікти. Використання сторітелінгу може сприяти розвитку емоційної свідомості, емпатії та позитивної самооцінки.

- Соціальна взаємодія та розвиток соціальних навичок: під час оцінки соціальної взаємодії у ході застосування сторітелінгу, ми маємо спиратись на те, чи допомагав він встановлювати зв'язки, розвивати навички спілкування та сприйняття інших. Соціальна взаємодія між дітьми була забезпечена за допомогою обговорення на першому та третьому етапах роботи. Учасники могли ділитися своїми переживаннями, пропозиціями, обговорювати їх та виробляти спільний план дій. Це стимулювало обмін ідеями, спілкування та співпрацю між дітьми. У ході обговорення діти

проявили здатність розуміння соціальних ситуацій, зокрема спілкування з новачками та створення команди. Вони відзначили переваги спільної діяльності та підтримки в контексті історії.

На основі отриманих показників, ми можемо розглядати сторітелінг як перспективний інструмент для розвитку соціальної компетентності, зокрема, комунікативних навичок. Комунікативні навички можуть включати у себе вміння слухати, виражати свої думки та почуття, розуміти інших людей та встановлювати ефективне спілкування. Використання сторітелінгу як засобу для розвитку комунікаційних навичок у дітей з числа внутрішньо переміщених осіб може мати перспективи в поліпшенні якості їхньої взаємодії всередині групи, соціальної адаптації та сприяти зміцненню їхніх взаємин з іншими людьми.

2.3 Рецензування авторської розробки

Оцінка методичних матеріалів є обов'язковим елементом при організації роботи з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб.

Рецензентками стали Теслик Н. М. та Корсун О. В..

Теслик Наталія Миколаївна – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології, політології та соціокультурних технологій у Сумському державному університеті, аналітик Центру соціальних досліджень, член Асоціації політичних психологів України. Авторка близько 50 наукових та науково-методичних публікацій. Сфера наукових інтересів включає в себе психологію віртуалізації, синергія професіоналізації індивіда та особистісного розвитку тощо. Має практичний досвід діяльності та тренінгової роботи.

Корсун Оксана Василівна – практичний психолог, член Української асоціації психотерапевтів (Сумський осередок), громадський монітор Національного превентивного механізму протидії жорстокому поводженню та катуванням при Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України по правам людини. Має практичний досвід діяльності, зокрема, з внутрішньо

переміщеними особами та особами, постраждалими від воєнних дій. Має досвід роботи практичним психологом кабінету екстреної психологічної допомоги «Телефон довіри» (КНП СОР «Обласний медичний клінічний центр соціально небезпечних захворювань») та у проєкті Гуманітарний Центр Проліска. Має досвід громадської роботи, зокрема, на базі ГО «Сумське громадське коло».

В результаті рецензування, було отримано, в цілому, позитивну оцінку.

Було зазначено, що дана технологія є цілком адаптованою для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб, а також відповідно до вікової категорії, адже в цьому віці вже починається формування логічного мислення, але бажаною формою діяльності все ще залишається гра. Також було відмічено, що технологія може бути використана для формування підґрунтя соціалізації дитини, в тому числі утворення соціальних зв'язків, у результаті обговорення, знаходження спільних позицій, спільного розуміння одних проблем. Іншою рецензенткою було також відзначено, що враховуючи низку сприятливих факторів, які відтворює дана технологія, вікову адаптацію та близькості контексту історії до життєвої ситуації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб, дана розробка сприятиме полегшенню процесу соціальної адаптації та досягненню запланованої мети.

Серед основних переваг застосування даної методики рецензентками було виділено:

- формат донесення презентації;
- активність дітей у ході проведення заняття;
- зрозумілість і доступність у використанні;
- відповідність віковим особливостям цільової аудиторії;
- інтерактивність та різноплановість у використанні ілюстраційного матеріалу;
- близькість контексту історій до життєвих ситуацій учасників.

Серед недоліків використання даної методики було відзначено, що «мінусом» може стати не врахування ступеню травмованості дитини ситуацією переміщення та війни.

У якості рекомендації було запропоновано:

1. додати елементи ігрової діяльності у вигляді комп'ютерної візуалізації як підсилюючих компонентів;
2. розробити варіативність правил гри для можливостей гнучкості в інтеракції учасників;
3. розробити чи додати вхідні скринінгові методики для оцінки ступеню травмованості учасників;
4. внести корективи в опис розробленої методики.

Виходячи з отриманих рекомендацій, нами були внесені корективи в опис розробленої методики, додано елементи візуалізації під час заняття. Для подальшої роботи, ми плануємо впровадити більш якісні та деталізовані скринінгові методики для оцінки ступеню травмованості учасників, додати варіативні ігрові елементи.

Висновки до другого розділу

У рамках дослідження технології сторітелінгу як перспективного інструменту для сприяння соціальній адаптації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб у новому соціальному середовищі, нами було розроблено та апробовано авторську методику.

Авторська розробка містить три блоки роботи з історією та включає в себе висвітлення досвіду, виокремлення особистих та спільних ресурсів для вирішення основної проблеми твору.

За результатами апробації ми виявили, що сторітелінг забезпечує високий показник активності аудиторії та їх емоційного залучення, виступає як елемент для створення соціальної взаємодії та самовираження. Було

відзначено, що діти виявляють пізнавальний підхід до роботи з історією, зокрема ідентифікуючи головну проблему, мотиви поведінки героїв. Також забезпечується мотиваційний компонент з метою модифікації історії та зміни поведінки героїв. На цьому етапі слід відмітити, що аудиторія розглядає спроможність спільних дій громади як ефективного інструменту для підтримки переселенців, розподілу спільних ресурсів та налагодження зв'язків. За отриманими результатами, ми також виділяємо перспективні напрямки застосування сторітелінгу:

- як способу розвитку емоційного інтелекту;
- як інструмент для розвитку комунікативних навичок;
- як елемент для розвитку креативності та самовираження;
- як спосіб відпочинку та психологічного розвантаження;
- як засіб для самоідентифікації.

За результатами отриманих рекомендацій від фахівців, у подальшій роботі ми розглядаємо впровадження якісної скринінгової методики, а також додавання варіативних елементів ігрової діяльності, відповідно до вікових особливостей, та комп'ютерної візуалізації.

ВИСНОВКИ

У рамках кваліфікаційної роботи нами було проаналізовано нормативно-правові документи, що окреслюють та регламентують діяльність соціального працівника у контексті забезпечення реалізації прав і свобод дитини з числа внутрішньо переміщених осіб, розглянуто умови та зміст надання послуги соціальної адаптації. Також було розглянуто Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення. Відповідно до цього, ми скерували нашу діяльність на реалізацію стратегічної цілі сприяння соціальній адаптації особам з числа внутрішньо переміщених осіб, шляхом організації спільного заходу з членами приймаючої громади та забезпеченням прав дітей на всебічний розвиток, вільного висловлення думок та самовираження. Також, в результаті аналізу нормативно-правової бази, ми бачимо перспективи для вдосконалення механізмів взаємодії різних суб'єктів надання соціальних послуг та введення системи моніторингу в рамках реалізації державної політики сприяння соціальній адаптації та інтеграції осіб з числа внутрішньо переміщених осіб.

Проблеми, з якими зіткаються діти з числа внутрішньо переміщених, зумовлені пережитим травматичним досвідом та переміщенням, осіб охоплюють різні сфери життя. Зокрема, серед соціальних проблем, можна виділити: зміну соціального оточення, відсутність можливостей для взаємодії з однолітками, відчуття ізольованості або ворожості внаслідок переміщення, порушення розвитку соціальних компетентностей тощо. Вирішення даних проблем є важливою складовою соціальної адаптації в новому соціумі та подальшої інтеграції в громаду. Також, можемо наголосити, що необхідне проведення моніторингу та дослідження щодо психоемоційного стану осіб з числа внутрішньо переміщених осіб та їх потреб на рівні окремої громади. З метою оптимізації ресурсів та розробки стратегії щодо їх розподілу, а також впровадження заходів у відповідності до реальних запитів та можливостей окремої громади.

Механізм застосування сторітелінгу з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб в контексті соціальної адаптації є перспективним напрямом. Використання розповідей, та творчих завдань може сприяти покращенню їхнього емоційного стану, зміцненню самоідентифікації та соціальної взаємодії. Виконує об'єднуючу, комунікативну, мотиваційну функції та може виступати як інструмент впливу.

Під час підготовки та безпосередньої реалізації сторітелінгу, технологія має бути узгоджена з етичними нормами. Етична дилема нашої роботи полягає у пошуку можливостей для ефективного та екологічного використання сторітелінгу у спільній діяльності дітей з числа внутрішньо переміщених осіб та представників приймаючої громади. А також враховувати індивідуальні психологічні особливості дитини з числа внутрішньо переміщених осіб, містити достатню кількість варіативних компонентів, доцільну та актуальну тематику.

У рамках практичної частини кваліфікаційної роботи, нами було розроблено та апробовано авторську методику з дослідження технології сторітелінгу як перспективного інструменту для сприяння соціальній адаптації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб у новому соціальному середовищі.

Авторська розробка роботи з історією містить три блоки та включає в себе: висвітлення досвіду, виокремлення особистих та спільних ресурсів для вирішення основної проблеми твору. Організація такого виду роботи відбувається у змішаній групі дітей та сприяє формуванню толерантного відношення до осіб з числа внутрішньо переміщених осіб; забезпеченню соціальної та групової взаємодії; розвитку творчих здібностей тощо.

За результатами апробації ми виявили, що сторітелінг забезпечує високий показник активності аудиторії під час заняття, сприяє їх емоційному залученню, виступає як мотиваційний елемент. Серед особливостей можна відмітити, що діти виявляють рефлексивний та аналітичний підхід до роботи з історією, зокрема ідентифікуючи головну проблему, мотиви поведінки

героїв, можливість застосовувати спільні дії громади як інструмент впливу, підтримки переселенців, розподілу ресурсів. Перевагами використання сторітелінгу є доступність формату для використання; інтерактивність та різноманіття у використанні ілюстрацій; адаптивність до різних тем; варіативне поєднання з іншими видами діяльності. За отриманими результатами, ми також виділяємо перспективні напрямки застосування сторітелінгу: як способу розвитку емоційного інтелекту, як інструмент для розвитку комунікативних навичок, як елемент для розвитку креативності та самовираження, як спосіб відпочинку та психологічного розвантаження, як засіб для самоідентифікації.

У подальшій роботі ми розглядаємо впровадження якісної скринінгової методики, а також додавання варіативних елементів ігрової діяльності, відповідно до вікових особливостей, та комп'ютерної візуалізації.

Рекомендації

Центру соціальних досліджень СумДУ:

1. Проведення системної та періодичної оцінки потреб дітей з числа внутрішньо переміщених осіб на рівні Сумської ТГ, з метою впровадження заходів у відповідності до реальних запитів та можливостей громади.

2. Проведення моніторингу щодо реалізації державної політики з питань забезпечення стратегічної цілі сприяння соціальній адаптації осіб внутрішньо переміщених в Сумській ТГ, відповідно до Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року.

Соціальному педагогу:

1. Застосувати технологію сторітелінгу з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб, з метою оцінки впровадження даної технології як елементу формування комунікативних здібностей дітей.

2. Застосування технології сторітелінгу індивідуально з дитиною з числа внутрішньо переміщених осіб, з метою оцінки впровадження даної технології як способу реалізації підходу, орієнтованого на визначення внутрішніх ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аносова А. В., Безпалько О. В., Цюман Т. П. та інші. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми) / ред.: Т. В. Журавель, З. Кияниці. К. : ОБНОВА КОМП., 2017. 352 с.
2. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 7 (174). URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.176194>.
3. Гич Г. М. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності / Г. М. Гич // Науковий вісник Миколаївського університету ім. В. О. Сухомлинського. –2015. – № 4. – С.188 - 192.
4. Жданович, Ю.М. (2017) Особливості адаптації дітей вимушених переселенців. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, 1(21). URL: <https://ojs.ipv.org.ua/index.php/zbirnyk/article/view/144/132>
5. Конвенція про права дитини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 р. : станом на 20 листоп. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
6. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
7. Корнієнко Л. Розвиток творчого мислення здобувачів вищої освіти на заняттях з хімії шляхом застосування технології сторітелінг. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. № 4 (96). URL: <http://gnvp.ddpu.edu.ua/issue/view/11895>.
8. Лаврецький Р.В., Лоза А.С. Етичні дилеми в соціальній роботі // *Young Scientist*. 2017. № 12 (52). С.81.
9. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/>.
10. Наказ про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації від 18.05.2015 № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text>

11. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України № 1706-VII (2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
12. Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України: Наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту від 9.9.2005 р. № 1965. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643>
13. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
14. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках : Розпорядж. від 07.04.2023 р. № № 312-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-p#Text>.
15. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – 72 с.
16. Сабада І. В. Сторітелінг – ефективний метод навчання та виховання. URL: <https://genezum.org/library/storiteling--efektyvnyy-metod-navchannya-ta-vyhovannya>
17. Семигіна Т. Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи // Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2019. № 1. С. 70-85. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_1_2019--70-85.pdf
18. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/TetyanaSemigina/publication/342003632_Sucasna_socialna_robota/links/5eddf6ae299bf1d20bd86768/Sucasnasocialnarobota.pdf
19. *Становище внутрішньо переміщених сімей із дітьми, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу в умовах війни: результати*

дослідження. URL: <https://khisr.kharkov.ua/stanovyshche-vnutrishno-peremishchenykh-simey-iz-ditmy-pryyomnykh-simey-ta-dytiachykh-budynkiv-simeynoho-typu-v-umovakh-viyny-rezultaty-doslidzhennia/>

20. Трубавіна І. М., Куратченко І. Є. Методичні рекомендації «Сприяння соціальній роботі в умовах гуманітарної кризи» – Харків: ХНПУ, 2017-28с. URL: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Trubavina_2.pdf

21. Яремчук Н.Л. Соціальна адаптація дітей-переселенців в умовах дошкільного навчального закладу. Навчально – методичний посібник. 2017. 77с.

22. UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/>

23. What is Storytelling.? Site: National Storytelling Network. URL: <https://storynet.org/what-is-storytelling/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Казка (для першого етапу)

Нові знайомі: місто супергероїв

Історія ця трапилась не так вже і давно. У мальовничому куточку світу існувало місто Героївіль. Це було особливе місце. Там жили супергерої. Кожен з них мав свої здібності та сили, які вони використовували для добра та захисту. Але одного дня трапилась біда: темні зловісні сили напали на місто, супергерої кілька днів віддано захищались та чинили опір. Але сили були нерівними, і лиходії знищили їх місто. Супергероям довелося покинути рідний дім та шукати нові місця.

Так одна маленька дівчинка на ім'я Аліса опинилась разом зі своєю сім'єю у Дивограді – місті людей, супергероїв та інших чарівних істот. Вона була донькою супергероїв і мріяла бути схожою на батьків та допомагати людям. Але коли родина Аліси прибула до Дивограду, вона зікнулася з нерозумінням. Люди міста були настороженими і не вірили, що нові гості можуть бути такими ж сильними і корисними, як і вони. В новій школі вона зустріла Джека, Робіна та Стейсі, які теж були супергероями-початківцями, однак вони не захотіли грати та дружити з Алісою.

Аліса почувала себе самотньою та розчарованою, сумувала за своїми друзями. Кожен раз, коли вона проходила повз парк, вона згадувала рідні місця Героївілью, і її серце болісно стискалось від суму. Та не лише це турбувало Алісу, найбільшим її бажанням було завести нових друзів. Тому вона не здавалася. Дівчинка почала вивчати та проявляти свої супергеройські здібності, допомагати людям навколо неї і робити Дивоград кращим місцем для всіх. І хоча спочатку деякі люди сумнівались, з часом вони почали помічати добро, яке випромінювала маленька Аліса.

Одного дня, ті темні сили, що зруйнували Героївіль, прийшли в Дивоград. Місто опинилося у небезпеці. Небо вкрили темні хмари, блискавки

спалахували одна за одною, здійнявся сильний вітер. Місто охопила паніка. Страх та тривога пронизували серця містян.

Аліса не могла дивитись як повторюється історія. Тому рішуче ринула назустріч злим силам, аби використати свої супергеройські здібності та захистити жителів Дивограда. Її сміливий вчинок вразив і надихнув натовп, що залишився стояти поза спиною Аліси, і вже через лічені хвилини Джек і компанія та інші супергерої міста приєднались до дівчини. Проминувши темну та густу мряку, сміливці опинились в самому епіцентрі подій. Не дивлячись на те, що сили здавались нерівними, дивоградцям вдалось об'єднатись і разом виступити проти лиходіїв. Спільними зусиллями вони розірвали темну матерію та розтрощили противника. Це була Перемога!

Відтоді жителі міста зрозуміли, що Аліса справжня супергероїня та може бути неймовірним другом. Джек, Стейсі та Робін зізнались Алісі, що не захотіли з нею дружити лише тому, що вони не розуміли її здібностей та боялись, що вони можуть стати непотрібними. З кожним днем вони все більше відкривалися одне одному, ділилися своїми мріями та ставали найближчими друзями. З часом, вони утворили команду супергероїв, що об'єднала жителів Дивограда та тих, хто приїхав з інших місць.

Так, справжня дружба змінила Дивоград назавжди, перетворивши його на місце, де супергерої з різних куточків світу знаходять спільну мову, де люди, незалежно від свого походження, можуть знайти та розвинути свої здібності, де жителі міста працюють разом для створення кращого майбутнього. Вони зрозуміли, що справжня суперсила полягає в дружбі, об'єднанні та співпраці.

Додаток Б

Фото з проведеного заняття

Додаток В

Бланк-оцінка авторської розробки

П.І.Б.Теслик Наталія Миколаївна

	Критерії оцінки	Оцінка-рекомендація
1	Наскільки технологія адаптована для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб?	Технологія є абсолютно адаптованою для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб.
2	Чи зможе технологія допомогти полегшенню процесу соціальної адаптації?	Так, казка може допомогти у процесі соціальної адаптації.
3	Чи відповідає технологія поставленій меті (розвитку дружніх взаємин між дітьми та залучення дітей до спільноти, усуненню бар'єрів та стимулювання до створення нових соціальних контактів)?	Попередньо, технологія не несе, як наслідок, створення дружніх стосунків. Але вона може бути використана для формування підґрунтя соціалізації дитини, в тому числі утворення соціальних зв'язків. Це може відбуватись внаслідок обговорення, знаходження спільних позицій, спільного розуміння одних проблем. Перспективно може цілепокладатись для досягнення мети.
4	Які «+» та «-» Ви бачите в цій технології?	«+» – формат презентації інформації. Однозначно, має бути перевагою активність дітей, знайома форма донесення інформації. «-» – початок казки викликає деякі побоювання щодо несерйозності сприйняття та здивування щодо вікової групи учасників. Можливо, це спровоковано прагненням авторки зацікавити дітей, викликати подібні відчуття та організувати об'єднуючий вплив.
5	Рекомендації, зауваження, побажання	В залежності від того, хто реалізовує дану технологію, та відповідно до вікової групи дітей, можливість впровадження не казкового формату, а ігрового. Віртуалізація, комп'ютерна гра може стати підкріплюючим фактором для соціальної адаптації дітей. Також бажаю авторці досягти поставленої мети, плідної реалізації, розвитку.

Продовження Додатку В

П.І.Б. Корсун Оксана Василівна

	Критерії оцінки	Оцінка-рекомендація
1	Наскільки технологія адаптована для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб?	Дуже адаптована саме для даної вікової категорії – 10 -12 років, бо вже починається формування логічного мислення але найбажанішою діяльністю все ще залишається гра
2	Чи зможе технологія допомогти полегшенню процесу соціальної адаптації?	Враховуючи низку сприятливих моментів, які відтворює дана технологія, використання саме сторітелінгу сприятиме полегшенню процесу соціальної адаптації та інтеграції дітей з числа ВПО у приймаючи громади
3	Чи відповідає технологія поставленій меті (розвитку дружніх взаємин між дітьми та залучення дітей до спільноти, усуненню бар'єрів та стимулювання до створення нових соціальних контактів)?	Технологія відповідає поставленій меті саме врахуванням вікових особливостей та близькості контексту історій до життєвої ситуації дітей з числа ВПО
4	Які «+» та «-» Ви бачите в цій технології?	Основні переваги технології -Зрозумілість і доступність технології для використання спеціалістами і неспеціалістами; Відповідність віковим особливостям цільової аудиторії, Інтерактивність та різноплановість у використанні ілюстраційного матеріалу, Близькість контексту історій до життєвих ситуацій учасників. Мінусом може стати – не врахування ступеню травмованості дитини ситуацією переміщення та війни, тому бажано ретельно відбирати учасників і робити вхідний скрінінг щодо проявів важкого ступеню дезадаптації та ПТСР
5	Рекомендації, зауваження, побажання	Розробити чи додати вхідні скрінінгові методики для оцінки ступеню травмованості учасників, розробити варіативність правил гри для можливостей гнучкості в інтеракції учасників (що маю на увазі – зробити декілька варіантів правил гри, можливо жеребкування героїв для яких треба вигадати продовження історії, тоді ролі ВПО можуть випадково потрапляти дітям приймаючої громади – це дозволить розвивати емпатію та емоційний інтелект)

Додаток Г

Казка (змінена версія 3го етапу)

Нові знайомі: місто супергероїв

Історія ця трапилась не так вже і давно. У мальовничому куточку світу існувало місто Героївіль. Це було особливе місце. Там жили супергерої. Кожен з них мав свої здібності та сили, які вони використовували для добра та захисту. Але одного дня трапилась біда: темні зловісні сили напали на місто, супергерої кілька днів віддано захищались та чинили опір. Але сили були нерівними, і лиходії знищили їх місто. Супергероям довелося покинути рідний дім та шукати нові місця.

Так одна маленька дівчинка на ім'я Аліса опинилась разом зі своєю сім'єю у Дивоградї – місті людей, супергероїв та інших чарівних істот. Вона була донькою супергероїв і мріяла бути схожою на батьків та допомагати людям. Коли родина Аліси прибула до Дивограду, вони думали, що зіткнуться з нерозумінням та настороженістю, однак їх побоювання не справдились. Жителі Дивограду з розумінням та чуйністю поставились до них. В новій школі Аліса зустріла Джека, Робїна та Стейсі, які теж були супергероями-початківцями. Вони організували так звані «пари друзів», де кожен новачок міг знайти собі друга з нового міста. Дивоградці вирішили привітати приїжджих супергероїв та влаштувати їм цікаві заходи: екскурсію, ярмарку, олімпіаду, свято.

Аліса почувала себе добре на новому місці, так, інколи вона сумувала за друзями та домом, з якими довелось розстатись, але їй подобалось як складається її життя тут. Тому вона не здавалася. Дівчинка та її друзі разом почали вивчати та проявляти свої супергеройські здібності, допомагати людям навколо неї і робити Дивоград кращим місцем для всіх.

Одного дня, ті темні сили, що зруйнували Героївіль, прийшли в Дивоград. Місто опинилося у небезпеці. Небо вкрили темні хмари, блискавки

спалахували одна за одною, здійнявся сильний вітер. Місто охопила паніка. Страх та тривога пронизували серця містян.

Аліса не могла дивитись як повторюється історія. Як і інші жителі міста. Тому вони швидко організували свою роботу і рішуче ринули назустріч злим силам, аби використати свої супергеройські здібності та захистити жителів Дивограда. Так одна групка допомагала в організації переміщення, хтось приносив їжу і чай, аби заспокоїтись, хтось допомагав швидко доносити новини. Інші ж, проминувши темну та густу мряку, сміливці опинились в самому епіцентрі подій. Не дивлячись на те, що сили здавались нерівними, дивоградцям вдалось об'єднатись і разом виступити проти лиходіїв. Спільними зусиллями вони розірвали темну матерію та розтрощити противника. Це була Перемога!

Злагоджена командна робота допомогла містянам відігнати темряву і піклуватись про своїх жителів. Справжня дружба змінила Дивоград назавжди, перетворивши його на місце, де супергерої з різних куточків світу знаходять спільну мову, де люди, незалежно від свого походження, можуть знайти та розвинути свої здібності, де жителі міста працюють разом для створення кращого майбутнього. Вони зрозуміли, що справжня суперсила полягає в дружбі, об'єднанні та співпраці.